

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده زبان و ادبیات فارسی

رعایت ادب در کنش های بیانی کودکان فارسی زبان

کارشناسی ارشد رشته زبان شناسی همگانی

استاد راهنما: دکتر ویدا شقاقی

استاد مشاور: دکتر کوروش صفوی

نگارنده: زینب جعفرزاده افشاری

شهریورماه ۱۳۹۲

فرم گردآوری اطلاعات پایان نامه ها

کتابخانه مرکزی دانشگاه علامه طباطبائی

عنوان: رعایت ادب در کنش های بیانی کودکان فارسی زبان		
نویسنده: زینب جعفرزاده افشاری		
مترجم: _____		
استاد راهنما: دکتر ویدا شقاقی	استاد مشاور: دکتر کوروش صفوی	
استاد داور: دکتر گلناز مدرسی		
کتابنامه: دارد	واژه نامه: دارد	
نوع پایان نامه: ☒ بنیادی ☐ توسعه ای ☐ کاربردی		
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	سال تحصیلی: ۹۱-۹۲	
محل تحصیل: تهران	نام دانشگاه: علامه طباطبائی	دانشکده: ادبیات و علوم انسانی
تعداد صفحات: ۱۲۰	گروه آموزشی: زبان شناسی همگانی، آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان و فرهنگ و زبان های باستانی	
کلیدواژه ها به زبان فارسی: اصل ادب، کنش بیانی، کنش منظوری، کنش تهدید وجهه، راهبردهای ادب.		
Keywords: politeness principle, speech act, illocutionary act, face threatening act, politeness strategies.		

چکیده

الف. موضوع و طرح مسئله (اهمیت و موضوع و هدف):

تعاریفی که پیرامون اصل ادب ارائه می‌شود گوناگون است. برخی آن را رفتاری می‌دانند که در جامعه قابل قبول باشد و برخی دیگر ادب را با احترام گذاشتن به افرادی که از نظر جایگاه اجتماعی، شغلی، اقتصادی، تحصیلی و سن بالاتر باشند مرتبط می‌دانند. علاوه بر تعاریف مختلف از ادب، افراد مؤدبانه یا غیرمؤدبانه بودن رفتار دیگران را به طور متفاوتی ارزیابی می‌کنند و مبنای این ارزیابی‌ها در افراد مختلف یکسان نیست. در این تحقیق، ادب در چارچوب تعریف فنی و تخصصی آن و با توجه به نمود آن در گفتار کودکان بررسی می‌شود. از آنجا که اثر حاضر در حوزه‌ی زبان‌شناسی اجتماعی بررسی می‌شود، به مقوله‌ی محدودتر و دقیق‌تر ادب زبانی یا زبان مؤدبانه می‌پردازیم.

نکته‌ی مهمی که باید به آن توجه نمود این است که ادب پدیده‌ای ذاتی نیست که افراد از بدو تولد از آن برخوردار باشند، بلکه پدیده‌ای اکتسابی است؛ از این رو انتظار داریم هرچه سن افراد بالاتر می‌رود در به‌کارگیری راهبردهای ادب مهارت بیشتری پیداکنند. با در نظر گرفتن این نکته که معیارهای زبانی رعایت ادب در کودکان کم‌تر مورد مطالعه قرار گرفته‌است، در این پژوهش پدیده‌ی ادب را با توجه به تعریف براون و لوینسون (۱۹۸۷) در کودکان دو رده‌ی سنی مختلف بررسی می‌کنیم. همچنین راهبردهای ادب با توجه به دو متغیر سن و قدرت در روابط کودکان مورد بررسی قرار می‌گیرند. متغیر سن در جامعه‌ی مورد مطالعه، با در نظر گرفتن دو گروه از کودکان با میانین سنی ۶ ساله و ۱۰ ساله مورد توجه قرار می‌گیرد و میزان قدرت در روابط، با در نظر گرفتن تفاوت جایگاه اجتماعی گوینده و مخاطب و نیز فاصله‌ی سنی این دو محاسبه می‌شود. واضح است که جایگاه اجتماعی معلم بالاتر از جایگاه اجتماعی کودک است. علاوه بر این هنگام صحبت با معلم، به دلیل وجود فاصله‌ی سنی، کودک با مخاطب دارای قدرت بیشتر در حال تعامل است. یافته‌های این پژوهش می‌تواند در ارزیابی نقش عوامل اجتماعی و ارتباط آن با سن و قدرت افراد مفید باشد.

ب. مبانی نظری و مرور مختصری بر منابع، چارچوب نظری، پرسش‌ها و فرضیه‌ها:

در سال‌های اخیر، پژوهشگرانی چون گافمن (۱۹۶۷)، لیکاف (۱۹۷۳)، لیچ (۱۹۸۳) و براون و لوینسون (۱۹۸۷) سعی کرده‌اند موضوع ادب را در حوزه‌ی کاربردشناسی زبان مورد بررسی قرار دهند و هر کدام به نحوی در نزدیک شدن به دیدگاهی علمی از ادب زبانی کمک کرده‌اند. در رویکرد براون و لوینسون (۱۹۷۸-۱۹۸۷)، ادب رویکردی جهانی درباره‌ی تعامل افراد و تلاش آنان برای تخفیف تهدید وجهه است. آن‌ها هم‌چنین درجات مختلف به‌کارگیری ادب در گفتار را با سه عامل قدرت، فاصله‌ی اجتماعی و میزان تحمیل موجود در یک کنش گفتاری مرتبط می‌دانند. نظریه‌ی ادب براون و لوینسون، نظریه‌ای جامع در این زمینه است و بسیاری از تحقیقات در زمینه‌ی ادب هم‌چون پژوهش حاضر، بر اساس نظرات و طبقه‌بندی‌های براون و لوینسون صورت می‌گیرد. مباحث مربوط به کنش گفتاری نیز بر مبنای نظریات آستین (۱۹۶۲) و سرل (۱۹۶۹) استوار است.

پرسش‌های پژوهش:

- ۱- چه ارتباطی میان میزان سن کودکان و رعایت ادب می‌توان یافت؟
- ۲- چه ارتباطی میان میزان قدرت گوینده و مخاطب و رعایت ادب می‌توان یافت؟

فرضیه‌های پژوهش:

- ۱- با افزایش سن گوینده، نشان‌گرهای غیرمستقیم رعایت ادب در کلام افزایش می‌یابد.
- ۲- با افزایش میزان قدرت مخاطب، کاربرد راهبردهای رعایت ادب در کلام گوینده به سمت غیرمستقیم بودن گرایش می‌یابد.

پ. روش تحقیق شامل تعریف مفاهیم، روش تحقیق، جامعه‌ی مورد تحقیق، نمونه‌گیری و

روش‌های نمونه‌گیری، نحوه‌ی اجرای آن، شیوه‌ی گردآوری و تجزیه‌ی داده‌ها:

تحقیق حاضر به شیوه‌ی کتابخانه‌ای و میدانی صورت گرفت و در آن مقوله‌ی ادب و رعایت آن در یک مؤسسه‌ی آموزش زبان بر روی کودکان فارسی‌زبان بررسی شد. جامعه‌ی مورد بررسی شامل دو گروه ۱۵ نفره با میانگین سنی ۶ سال (گروه نخست) و ۱۰ سال (گروه دوم) بود. داده‌های موردنیاز

با ضبط مکالمه‌های زبان‌آموزان فراهم‌شد. بر مبنای این داده‌ها، نشانه‌های رعایت ادب مشخص‌گردید و شاخص‌های کاربرد ادب در گفتار جامعه‌ی مورد پژوهش با تأکید بر رویکرد کیفی تعیین‌شد.

ت. یافته‌های پژوهش:

به‌طور کلی، در کودکان گروه نخست در تعامل با هر دو مخاطب دارای قدرت بیشتر و برابر، به‌ترتیب راهبرد غیرمستقیم، مستقیم صریح، مستقیم مثبت و مستقیم منفی بیشترین تا کم‌ترین میزان استفاده را به‌خود اختصاص می‌دهد. در کودکان گروه دوم به ترتیب راهبردهای مستقیم منفی، غیرمستقیم، مستقیم مثبت و مستقیم صریح بیشترین تا کم‌ترین انواع راهبرد به‌کارگرفته‌شده را تشکیل می‌دهد. این به آن معناست که با افزایش سن کودکان، میزان به‌کارگیری راهبرد مستقیم صریح کاهش می‌یابد. در هر دو گروه سنی، با افزایش قدرت مخاطب، گرایش کودکان به کاربرد راهبرد غیرمستقیم افزایش می‌یابد و راهبرد غیرمستقیم بیشترین فراوانی کاربردی را در تعامل با افراد دارای قدرت بیشتر به خود اختصاص می‌دهد؛ حال آن که در تعامل با افراد دارای قدرت برابر، کودکان هر دو گروه به استفاده از راهبرد مستقیم صریح تمایل دارند.

ث. نتیجه‌گیری و پیشنهادها:

به‌طور کلی، دو عامل اجتماعی سن و قدرت که متغیرهای این تحقیق به‌شمار می‌آیند، در پیدایش و چگونگی کارکرد راهبردهای ادب عاملی مهم محسوب می‌شوند؛ به گونه‌ای که با افزایش هریک از این متغیرها در کودکان، گرایش به استفاده از راهبردهای غیرمستقیم ادب بیشتر دیده می‌شود. بررسی عوامل زبانی در گفتار کودکان حوزه‌ای است که تاکنون کم‌تر به آن پرداخته‌اند. از این رو می‌توان پدیده‌ی ادب را با در نظر گرفتن متغیرهای دیگری هم‌چون جنسیت، جایگاه اجتماعی و اقتصادی، پیشینه‌ی خانوادگی و محل سکونت افراد، بررسی کرد. با توجه به چارچوب‌های نظری دیگری که پس از نظریه براون و لوینسن مطرح شده‌اند می‌توان متغیرهای از پیش گفته را در قالب این چارچوب‌ها نیز بررسی کرد.

صحت اطلاعات مندرج در این فرم براساس محتوای پایان نامه و ضوابط مندرج در فرم را گواهی می‌نمایم.

سمت علمی: دانشیار

نام استاد راهنما:

دانشکده‌ی زبان و ادبیات فارسی

رئیس کتابخانه:

چکیده

پایان‌نامه‌ی حاضر پژوهشی در حوزه‌ی کاربردشناسی زبان است که در آن به مطالعه‌ی اصل ادب در کنش‌های گفتاری کودکان پرداخته شد. آنچه در این پایان‌نامه مورد بررسی قرارگرفت، راهبردهای ادب از دیدگاه براون و لوینسون (۱۹۸۷) در کنش‌های گفتاری کودکان است. انواع کنش‌های گفتاری طبق تعریف آستین (۱۹۶۲) و ازسوی دیگر سرل (۱۹۶۹) در نظر گرفته شد و از میان انواع کنش‌ها در این دو رویکرد، کنش‌های منظوری مستقیم و غیرمستقیم مورد بررسی قرارگرفتند. جامعه‌ی مورد بررسی کودکان دو کلاس ۱۵ نفره در یک مؤسسه‌ی آموزش زبان بود که میانگین سنی یکی از این کلاس‌ها ۶ سال و دیگری ۱۰ سال بود. داده‌های پژوهش که از طریق ضبط صدای افراد حاضر در کلاس به دست آمد، با توجه به سن گوینده و روابط قدرت در تعاملات دسته‌بندی و تحلیل شد. با بررسی داده‌ها می‌توان گفت با افزایش سن گوینده، نشان‌گرهای غیرمستقیم رعایت ادب در کلام افزایش می‌یابد. همچنین با افزایش میزان قدرت مخاطب، کاربرد راهبردهای رعایت ادب در کلام مخاطب به سمت غیرمستقیم بودن گرایش می‌یابد. بنابراین صحت فرضیه‌های مطرح‌شده تأیید می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: اصل ادب، کنش بیانی، کنش منظوری، کنش تهدید وجهه، راهبردهای ادب.

سپاس‌گزاری

در ابتدای سخن از زحمات بی‌دریغ استاد بزرگوارم دکتر ویدا شقاقی، که با شکیبایی فراوان و دلگرمی‌های مؤثر خود همواره مرا در نگارش این پایان‌نامه یاری رساندند و بدون وجود ایشان به پایان رساندن این پایان‌نامه ممکن نبود، تشکر می‌نمایم.

از استاد مشاور گرامی‌ام، دکتر کوروش صفوی و استاد داور عزیزم، دکتر گلناز مدرسی نیز که راهنمایی‌های ارزشمندی برای نگارش و ویرایش این پایان‌نامه به من داشتند نیز کمال تقدیر و تشکر را دارم.

در پایان نیز از خانواده و دوستان بی‌نظیرم که در این سه سال به من لطف فراوان داشتند و همواره مرا یاری رساندند سپاس‌گزارم.

تقدیم به خانواده‌ام

به‌ویژه سارا،

که در خوب و بد،

بهترین خواهر و بهترین دوست است.

فهرست نشانه‌های اختصاری

CP	Cooperative Principle	اصل هم‌پاری
IP	Irony Principle	اصل ایهام
PP	Politeness Principle	اصل ادب
FTA	Face Threatening Acts	کنش تهدید وجهه
CCSARP	A Cross-Cultural Study of Speech Act Realization Patterns	مطالعه‌ی میان فرهنگی الگوهای تحقق کنش گفتاری

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات پژوهش

- ۱-۱. مقدمه..... ۲
- ۲-۱. بیان مسئله..... ۵
- ۳-۱. هدف پژوهش..... ۷
- ۴-۱. پرسش‌های پژوهش..... ۸
- ۵-۱. فرضیه‌های پژوهش..... ۹
- ۶-۱. روش گردآوری و شیوه‌ی تحلیل داده‌ها..... ۱۰
- ۷-۱. پیکره‌بندی پژوهش..... ۱۰

فصل دوم: پیشینه‌ی پژوهش

- ۱-۲. مقدمه..... ۱۲
- ۲-۲. مطالعات پژوهشگران خارجی پیرامون ادب..... ۱۲
- ۱-۲-۲. مروری بر نظریه‌های کنش‌گفتاری..... ۱۴
- ۲-۲-۲. کنش‌تهدید وجهه..... ۱۶
- ۳-۲-۲. رویکرد براون و لوینسون به ادب و انتقادات وارد بر آن..... ۱۷
- ۴-۲-۲. مطالعات ادب پس از ارایه‌ی نظریه‌ی براون و لوینسون..... ۲۰
- ۳-۲. مطالعات پژوهشگران ایرانی پیرامون ادب..... ۲۴

فصل سوم: مبانی نظری

- ۱-۳. مقدمه..... ۳۲
- ۲-۳. کاربردشناسی زبان..... ۳۲
- ۳-۳. نظریه‌ی کنش‌گفتاری..... ۳۲
- ۱-۳-۳. نظریه‌ی آستین..... ۳۳

- ۳-۲-۳. نظریه‌ی سرل ۳۴
- ۳-۴. رویکردهای اصلی به اصل ادب ۳۶
- ۳-۴-۱. ادب به عنوان یک هنجار اجتماعی ۳۸
- ۳-۴-۲. ادب به عنوان یک قرارداد مکالمه‌ای ۴۰
- ۳-۴-۳. ادب به عنوان یک اصل مکالمه‌ای ۴۱
- ۳-۴-۴. ادب به عنوان ابزار حفظ وجهه ۴۴

فصل چهارم: تحلیل داده‌ها

- ۴-۱. مقدمه ۵۲
- ۴-۲. بررسی ادب در کنش‌های گفتاری ۵۲
- ۴-۳. داده‌ها، جامعه‌ی مورد بررسی و موقعیت پژوهش ۵۳
- ۴-۳-۱. جامعه‌ی مورد بررسی ۵۳
- ۴-۳-۲. سازوکارهای جمع‌آوری داده‌ها ۵۴
- ۴-۳-۲-۱. ضبط کردن داده‌ها ۵۴
- ۴-۳-۲-۲. مروری کلی بر داده‌ها ۵۵
- ۴-۳-۲-۳. برگرداندن داده‌های ضبط‌شده به متن نوشتاری ۵۵
- ۴-۳-۳. محدودیت‌های پژوهش ۵۶
- ۴-۴. کنش‌های گفتاری ۵۷
- ۴-۴-۱. کاربرد کنش‌های گفتاری مستقیم در میان کودکان ۵۷
- ۴-۴-۱-۱. کاربرد کنش‌های گفتاری مستقیم در میان کودکان گروه نخست ۵۸
- ۴-۴-۲. کاربرد کنش‌های گفتاری مستقیم در میان کودکان گروه دوم ۵۸
- ۴-۴-۲. کاربرد کنش‌های گفتاری غیرمستقیم در میان کودکان ۵۹
- ۴-۴-۲-۱. کاربرد کنش‌های گفتاری غیرمستقیم در میان کودکان گروه نخست ۵۹

- ۴-۲-۲. کاربرد کنش‌های گفتاری غیرمستقیم در میان کودکان گروه دوم..... ۶۰
- ۴-۵. راهبردهای برتر ادب..... ۶۱
- ۴-۵-۱. ادب مستقیم صریح..... ۶۱
- ۴-۵-۱-۱. ادب مستقیم صریح در گروه نخست..... ۶۲
- ۴-۵-۱-۲. ادب مستقیم صریح در گروه دوم..... ۶۳
- ۴-۵-۲. ادب مستقیم مثبت..... ۶۴
- ۴-۵-۲-۱. ادب مستقیم مثبت در گروه نخست..... ۶۵
- ۴-۵-۲-۲. ادب مستقیم مثبت در گروه دوم..... ۶۶
- ۴-۵-۳. ادب مستقیم منفی..... ۶۷
- ۴-۵-۳-۱. ادب مستقیم منفی در گروه نخست..... ۶۷
- ۴-۵-۳-۲. ادب مستقیم منفی در گروه دوم..... ۶۸
- ۴-۵-۴. ادب غیرمستقیم..... ۶۹
- ۴-۵-۴-۱. ادب غیرمستقیم در گروه نخست..... ۶۹
- ۴-۵-۴-۲. ادب غیرمستقیم در گروه دوم..... ۷۱

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

- ۵-۱. مقدمه..... ۷۴
- ۵-۲. تحلیل کلی کنش‌های گفتاری در کودکان..... ۷۴
- ۵-۳. نتایج کلی تحلیل راهبردهای ادب در کودکان..... ۷۴
- ۵-۴. پیشنهادها برای پژوهش‌های آتی..... ۷۷

فهرست منابع

- منابع فارسی..... ۷۸
- منابع انگلیسی..... ۸۰

واژه‌نامه

۸۸.....واژه‌نامه‌ی فارسی به انگلیسی

۹۱.....واژه‌نامه‌ی انگلیسی به فارسی

فصل اول

کلیات پژوهش

از آن جا که زبان پدیده‌ی اجتماعی است و ماهیت اصلی آن برقراری ارتباط میان اعضای یک جامعه می‌باشد، بررسی زبان بدون در نظر گرفتن ماهیت تعیین کننده‌ی آن یعنی جامعه امکان‌پذیر نیست. زبان‌شناسی اجتماعی^۱ یکی از شاخه‌های رشته‌ی زبان‌شناسی است که با طی روند رو به رشد بررسی زبان از جنبه‌ی اجتماعی پا گرفت. در رشته‌ی زبان‌شناسی اجتماعی، زبان در ارتباط با عناصر اجتماعی بررسی می‌شود. این شاخه از زبان‌شناسی بر خلاف زبان‌شناسی محض که به بعد ساختاری زبان می‌پردازد و ساخت زبان را توصیف می‌کند، بیشتر به بعد نقشی زبان توجه دارد (مدرسی، ۱۳۶۸).

این شاخه از علم زبان‌شناسی در چند دهه‌ی اخیر جایگاه ویژه‌ای را در میان علوم زیرمجموعه‌ی زبان‌شناسی یافته است و زبان را در ارتباط با جامعه مورد مطالعه قرار می‌دهد و با توجه به عوامل اجتماعی گوناگون همچون سن، جنسیت، وضعیت اجتماعی و اقتصادی و میزان تحصیلات، تنوع و گوناگونی‌های زبانی را توصیف می‌کند.

زبان‌شناسی اجتماعی شاخه‌ای از علم زبان‌شناسی است که در آن تمامی جوانب ارتباط میان زبان و جامعه مورد بررسی قرار می‌گیرد (کریستال^۲، ۲۰۰۳: ۴۲۲). یک زبان‌شناس اجتماعی موضوعاتی همچون هویت زبانی گروه‌های اجتماعی، نگرش‌های اجتماعی پیرامون زبان، گونه‌های معیار و غیرمعیار زبان، الگوها و مقتضیات کاربرد زبان ملی، گونه‌ها و سطوح اجتماعی مختلف زبان، اصول اجتماعی چندزبانگی و ... را مورد مطالعه قرار می‌دهد. نام دیگری که گاهی به زبان‌شناسی اجتماعی اطلاق می‌شود جامعه‌شناسی زبان^۳ است که در آن تمرکز اصلی بیشتر بر جامعه‌شناسی است تا زبان‌شناسی. هنگامی که زبان در تعامل چهره به چهره بررسی می‌شود رویکردی که مورد استفاده قرار می‌گیرد زبان‌شناسی اجتماعی تعاملی^۴ نام دارد.

^۱ sociolinguistics

^۲ D. Crystal

^۳ sociology of language

^۴ interactional sociolinguistics

در گذشته زبان‌شناسان رابطه‌ی زبان و جامعه را نادیده می‌گرفتند و ساختارهای زبانی را بدون توجه به گروه‌های اجتماعی مختلف بررسی می‌کردند. اما از نیمه‌ی دوم قرن بیستم زبان‌شناسانی مانند ویلیام لباو و پیتر ترادگیل^۱ بر اهمیت عوامل اجتماعی تأکید نمودند. از آن به بعد زبان‌شناسی اجتماعی روند رو به رشدی را طی نموده است و زبان‌شناسان زیادی به بررسی زبان از جنبه‌های اجتماعی پرداخته‌اند (حاجی کاظمی، ۱۳۸۲-۸۳: ۱).

هم‌چنین تا پیش از ایجاد و توسعه‌ی رشته‌ی زبان‌شناسی اجتماعی، زبان‌شناسان به مطالعه‌ی زبان به عنوان یک پیکره‌ی ایده‌آل که در تمام جامعه‌ی زبانی یکسان است، می‌پرداختند و جامعه‌ی زبانی را همگن فرض می‌کردند. اما از آن‌جا که گویشوران یک زبان به لحاظ خصوصیات غیرزبانی مانند طبقه اجتماعی، سن، جنسیت، تحصیلات، زمینه خانوادگی، نژاد، مذهب، شغل و غیره یکسان نیستند، رفتار زبانی آن‌ها نیز متفاوت خواهد بود، و بنابراین وجود بافت اجتماعی همگن ناممکن است (مدرسی، ۱۳۶۸: ۱۴).

توجه به نقش عوامل اجتماعی در مطالعه زبان تا نیمه‌ی دوم قرن بیستم مورد نظر زبان‌شناسان نبود تا این که در این زمان، زبان‌شناسانی مانند لباو و فیشمن^۲ نقش این عوامل را در ساخت، کاربرد و تحول زبان به طور جدی مورد مطالعه قرار دادند و لباو در تحقیقاتش، گوناگونی‌های زبان و همبستگی آن‌ها را با متغیرهای اجتماعی بررسی کرد (باطنی، ۱۳۷۵: ۲۰۵). از آن به بعد زبان‌شناسی اجتماعی روند روبه‌رشدی را طی نموده است و محققان زیادی به بررسی زبان از جنبه اجتماعی آن روی آورده‌اند.

با مشخص شدن اهمیت و ضرورت نقش عوامل اجتماعی در کاربرد زبان و چگونگی آن، نقش یک یا چند عامل برون‌زبانی در جامعه یا جوامع زبانی معین در هریک از پژوهش‌های زبان‌شناسی اجتماعی مورد بررسی قرار می‌گیرد. همان‌طور که باطنی (۱۳۷۵) می‌گوید، بین موقعیت‌های مختلف اجتماعی و الگوهای زبانی رابطه‌ای ظریف وجود دارد که خود موضوع مورد مطالعه زبان‌شناسان اجتماعی است

^۱ W. Labov & P. Trudgill

^۲ J. A. Fishman

(۲۰۴-۲۰۵). در پژوهش حاضر نیز به پیروی از این روند علمی، بر آنیم تا نقش دو عامل اجتماعی را در چگونگی کاربرد مقوله‌ای زبانی به نام ادب^۱، مورد بررسی قرار دهیم.

در کاربرد عادی زبان، اصطلاح «ادب» به رفتار شایسته یا متعارف همراه با خصوصیات اجتماعی چون تربیت مناسب و آداب و رفتار رسمی اطلاق می‌یابد. از زمان پیدایش نظریه‌ی بنیادی براون و لوینسون^۲ (۱۹۸۷)، مفهوم علمی ادب به یک موضوع محوری قابل تحقیق در علوم مختلفی همچون کاربردشناسی زبان^۳، زبان‌شناسی اجتماعی، روان‌شناسی اجتماعی، انسان‌شناسی، و فراگیری زبان بدل شد (گه‌یر^۴، ۲۰۰۸: ۱). علاقه‌ی روزافزون به ادب زبانی^۵ در رشته‌های گوناگون موجب انتشار مقالات تخصصی متعددی با محوریت این موضوع در نشریات برتر علمی زبان‌شناسی و هم‌چنین پیدایش تعاریف و تفاسیر مختلفی شده است. با پیشرفت حاصل در علوم یاد شده، پژوهش‌های معاصر پیرامون ادب از نمونه‌های مطلق نخستین که تحلیل‌هایی بر سطح جمله داشت فاصله گرفته و به دیدگاهی جدید مبتنی بر پدیده‌ای گفتمانی بسط یافته است (الن^۶، ۲۰۰۱، میلز^۷، ۲۰۰۳ و واتس^۸، ۲۰۰۳). اما با وجود اهمیتی که در تحول این مفهوم وجود دارد، در رابطه با این پرسش اساسی که چگونه تحقیقات پیرامون ادب در به دست دادن یک چارچوب تحلیلی مستحکم از لحاظ نظری کمک می‌کند، نتیجه‌ی دقیقی حاصل نشده است (گه‌یر، همان).

زبان‌شناسان بسیاری موضوع ادب را از دیدگاه زبان‌شناسی اجتماعی یا کاربردشناسی زبان و یا ادغام این دو مورد بررسی قرار داده‌اند و اصولی را که در رعایت ادب به کار می‌رود تعریف نموده‌اند. از میان این اصول می‌توان به استفاده از کنش گفتاری مستقیم^۹ و کنش گفتاری غیرمستقیم^{۱۰} در بیان تقاضا

¹ politeness

² P. Brown & S. Levinson

³ pragmatics

⁴ N. Geyer

⁵ Linguistics politeness

⁶ J. Eelen

⁷ M. Mills

⁸ J. R. Watts

⁹ direct speech acts

¹⁰ indirect speech acts

اشاره نمود. به نظر هیکی و استوارت^۱ (۲۰۰۵: ۱) پژوهش‌هایی که در این‌باره صورت گرفته است و عمدتاً پژوهش‌های تجربی است، شامل بررسی زبان افراد، زبان‌های میان‌فرهنگی و گونه‌های زبانی در سراسر دنیا است.

مدرسی (۱۳۶۸: ۱۷۰) درباره وابسته بودن چگونگی کاربرد راهبردهای ادب به عوامل اجتماعی مختلف می‌گوید:

مطالعات انجام شده حاکی از آن است که بطور کلی، زنان نسبت به رفتار زبانی خود بیش از مردان حساسیت دارند و همین حساسیت سبب شده است تا زنان رفتار زبانی محافظه‌کارانه‌تری داشته باشند و از صورتهای جدید و یا غیرمعتبر که به نوعی با طبقات اجتماعی پایین مرتبط هستند کم‌تر استفاده کنند در حالی که مردان در استفاده از صورتهای غیرمعیار یا کم اعتبار، محافظه‌کاری کم‌تری نشان می‌دهند و بنابراین در به‌کارگیری و گسترش بدعت‌ها و یا ویژگی‌های غیرمعتبر بطور کلی پیشرو هستند.

۲-۱. بیان مسأله

چگونه می‌توان ادب را تعریف کرد؟ اگر نگوییم همه‌ی افراد یک جامعه، لاقلاً بسیاری از افراد در یک جامعه می‌پندارند می‌دانند ادب چیست و تعریفی از ادب در ذهن خود دارند که ممکن است قادر به بیان آن نباشند. برخی ادب را رفتاری می‌دانند که در جامعه قابل قبول باشد. برخی دیگر تعریف ادب را احترام به افرادی که از نظر جایگاه اجتماعی، شغلی، اقتصادی، تحصیلی و سن بالاتر باشند می‌دانند. علاوه بر تعاریف مختلف از ادب، افراد مؤدبانه یا غیرمؤدبانه بودن رفتار دیگران را به طور متفاوتی ارزیابی می‌کنند و مبنای این ارزیابی‌ها در افراد مختلف یکسان نیست. حتی برخی افراد ادب را رفتاری متزورانه، سرد و بی‌روح می‌دانند (واتس، ۲۰۰۵: ۱-۲). با این حال، تعریف این عامل اجتماعی به آن سادگی که به نظر می‌رسد نیست. اگر بگوییم محققان علوم اجتماعی در بررسی‌های خود پیرامون پدیده‌ی ادب در تعاملات اجتماعی هنوز به تعریف واحدی نرسیده‌اند، پربی‌راه نرفته‌ایم.

¹ L. Hickey & M. Stewart